

MORGENDIENST

woensdag 25 december 2024, KERST
Stefanuskerk, Westerbork
voorganger: ds. Marien Grashoff

Welkom

Moment van stilte

DE AANROEPING

Aanvangslied : 'Zingt een nieuw lied voor God de Here' (*Psalm 98: 1*)

Groet

Onze hulp is in de Naam van de ENE
DIE HEMEL EN AARDE GEMAAKT HEEFT,
die trouw houdt in eeuwigheid
EN NIET LAAT VAREN HET WERK VAN ZIJN HANDEN.

Genade zij u en vrede
van Vader, Zoon en heilige Geest.

Amen.

Zingen : 'Laat heel de aard' een loflied wezen' (*Psalm 98: 3*)

Gebed voor de wereld

God van vrede en recht,
op Kerstmorgen bidden wij tot u,
zoals ieder ander jaar.
Want de vrede is vaak ver te zoeken:
landen voeren oorlog,
of bereiden zich erop voor;
mensen sluiten vreemdelingen uit,
of laten dat gebeuren;
en menig huis
is verdeeld in zichzelf.
Het is als ieder ander jaar,
maar elk nieuw jaar weegt het zwaarder.
Daarom bidden wij om vergeving,
voor onszelf en voor de ander.
Wij bidden dat het Licht van Kerstmis,
ook als in ieder ander jaar,
het hart van mensen mag doorboren.
Zo bidden wij zingend:
HEER, ONTFERM U,
CHRISTUS ONTFERM U,
HEER, ONTFERM U.

God van Licht,
wij, zo vaak in duisternis wonend,

hebben een ster gezien;
wij, zo vaak verwickeld in strijd,
bidden om uw vrede op onze aarde;
wij, zo vaak ver bij u vandaan,
zoeken naar Immanuël, God met ons.
Breng ons bij uw koningskind
en geef ons vrede.
Amen.

Glorialied : 'Komt allen tezamen' (*Lied 477*: 1, 3, 5)

DE DIENST VAN HET WOORD

Gebed van de zondag

Lezing uit het Oude Testament : Jesaja 52,7-10¹

-
- 7 Hoe lieflijk gaan over de bergen
de voeten van de vreugdebode
die vrede laat horen, het goede boodschap,
redding doet horen,-
tot Sion zegt: koning is nu je God!
- 8 Al je verspieders verheffen hun stem,
jubelen tezamen,-
want zij zien oog in oog
hoe de ENE naar Sion terugkeert.
- 9 Barst los, jubelt tezamen,
puinhopen van Jeruzalem,-
want de ENE zal zijn gemeente troosten,
Jeruzalem verlossen.
- 10 De ENE ontbloot zijn heilige arm
voor de ogen van alle volken;
zien zullen alle einden der aarde
de redding van onze God!

••

Zingen : 'Komen ooit voeten gevleugeld' (*Tussentijds 216*: 1, 2, 3)

Lezing uit het Nieuwe Testament : Lukas 2,1v.6v.13-16 & Johannes 1,1-7.14-15²

- 1 Maar het **geschiedt** in die dagen:
er gaat een besluit uit van Caesar Augustus
dat elke familie moet worden ingeschreven;
- 2 deze eerste inschrijving **geschiedt**
als Quirinius landvoogd van Syrië is.
(...)
- 6 Maar het **geschiedt** als zij dáár zijn,
dat de dagen vervuld zijn dat zij bevallen moet,
- 7 en zij bevalt van haar eerstgeboren zoon;
zij wikkelt hem in doeken en legt hem in een kribbe,

¹ [Naardense bijbel](#) - iets bewerkt.

² [Naardense bijbel](#), [hier](#) en [hier](#) - iets bewerkt.

omdat er voor hen geen plaats is geweest in de herberg.

(...)

13 Plotseling **geschiedt** het:
bij de engel is er de menigte van een hemels leger;
zij loven God en zeggen:

14 'Glorie aan God in den hoge,
en op aarde vrede in mensen van welbehagen!'

15 **Het geschiedt**
zodra de engelen van hen weggaan naar de hemel,
dat de herders tot elkaar gezegd hebben:
'Komt, laten we naar Betlehem gaan
en zien het woord dat **is geschied**
en dat de Heer ons heeft bekendgemaakt!'

16 Ze gaan met haast en vinden Maria en Jozef,
met het kind die in de kribbe ligt.

(...)

1 Bij begin

[Genesis 1,1]

is er het spreken geweest;
het spreken is God nabij geweest,
ja God is het spreken geweest;

2 het is geweest bij begin, God nabij;

[Spreuken 8,22vv]

3 alle dingen zijn daardoor **geworden**
en buiten dat om

is niet één ding **geworden**
dat **geworden is**.

4 Daarin is leven geweest,
en dat leven is het licht der mensen geweest;

5 het licht schijnt in de duisternis:
de duisternis heeft het niet opgenomen.

6 Er **geschiedt** een mens,
uitgezonden van bij God, Johannes is zijn naam.

7 Deze komt tot getuigenis:
om te getuigen van het licht,-
opdat allen door hem gaan geloven.

(...)

14 Het spreken is vlees-en-bloed **geworden**
en heeft bij ons zijn tent opgeslagen;
wij hebben zijn glorie aanschouwd,
een glorie van een eniggeborene van een Vader,-
vol van genade en waarheid.

15 Johannes getuigt van hem,
en wat hij te zeggen had heeft hij uitgeschreeuwd:
'Hij is het geweest van wie ik gezegd heb:
die na mij komt is vóór mij **geworden**,
omdat hij eerder was dan ik!'

Acclamatie : 'U komt de lof toe' (*Lied 339a*)

Zingen : 'Wij lezen Gods wezen' (t. Sytze de Vries / m. 'Away in a manger')

Preek

Geen verhaal zo bekend als het kerstverhaal. Ook al worden verschillende verhalen ongemerkt in elkaar geschoven en aangevuld met van alles. Zo komen de wijzen uit het oosten de herders nog tegen bij de staldeur, hoewel Matteüs en Lukas daar toch echt twee verschillende verhalen over vertellen. Trouwens, die stal is volgens onze medechristenen in Bethlehem toch echt een geboortegrot.

In de stal zien wij een os en een ezel, waarover Lukas niets zegt. Dat is dan ook een middeleeuwse toevoeging waarmee woorden van de profeet Jesaja antisemitisch worden uitgelegd.³ Wij zijn die uitleg alweer vergeten gelukkig en vinden die twee beesten vooral vertederend. Gewoon laten staan dus.

En van de drie wijzen – die volgens Matteüs juist *magiërs* waren, tovenaars – noemen we de namen en waar ze vandaan komen: Caspar, Bathasar en Melchior.⁴ En dat is echt waar, want in de Dom van Keulen worden hun relieken nog steeds bewaard.⁵ Maar ook dat is er in de middeleeuwen bijbedacht. Zoals bekend is de kerststal een uitvinding van niemand minder dan Sint Franciscus.

Maar de kerstman – dat is niets anders Amerikaanse flauwekul. Toen de Engelsen in 1674 Nieuw-Amsterdam hadden veranderd in New York, begrepen ze gewoon niet wie die Sint Nicolaas was waar de Hollandse kolonisten in december zo'n feest voor maakten. En ze maakten er maar Santa van, de kerstman dus. Kijk, in Sinterklaas kun je nog geloven, maar niet in die kerstman...

Hoe dan ook, het kerstverhaal kreeg er in de loop der eeuwen een hoop details bij. En de meeste kennen we alsof ze er gewoon bijhoren. Maar tegelijk missen we juist details die de boodschap van Lukas nu juist uitlichten. Details ook die we kunnen verbinden met wat Johannes ons zonder een kerstverhaal wil vertellen over de komst van Christus. Vanmorgen wil ik op zo'n detail de aandacht vestigen.

-

Dat detail verdwijnt in veel vertalingen en in de NBV zelfs met opzet.⁶ Dat is jammer want

³ Jesaja 1,3 luidt: *een os kent zijn eigenaar, een ezel de kribbe van zijn meester, - maar Israël kent niemand, mijn gemeente begrijpt mij niet!* De os staat dan voor de Joden, die niet (willen) zien dat het kind in de kribbe hen bevrijdt van het juk van de geboden, terwijl de ezel staat voor de heidenen die zich juist wel bekeren tot het geloof in Christus. Dat is een voorbeeld van de allegorische uitleg van kerkvaders als [Gregorius van Nyssa](#), een leeswijze die wij inmiddels afwijzen. Als het goed is. Wie het 'deutschgründlich' uitgelegd wil hebben, [kan het hier nog vinden](#).

⁴ Caspar is dan twintig jaar oud, is koning van Tarsis in Turkije en brengt wierook. Balthasar is veertig, zwart, koning van Seba in Afrika en hij brengt mirre. Melchior is zestig, koning van Arabië en hij brengt goud.

⁵ Die relieken behelzen bot- en kledingresten, die inderdaad heel erg oud zijn. Ze zouden zijn gevonden rond 325 door [Helena](#), de moeder van [keizer Constantijn](#), en door diens opvolger geschonken aan de stad Milaan. Toen [Frederik Barbarossa](#), keizer van het Duitse Rijk, daar de baas werd, kwamen de relieken in 1164 in de [Dom van Keulen](#) terecht. Dat heette toen een *translatio* ofwel 'verhuizing', maar het was natuurlijk gewoon diefstal. Tot in de vorige eeuw is Milaan dan ook blijven vragen om teruggave.

⁶ In een van de voorbereidende workshops voor de laatste herziening van de NBV konden wij als groepje predikanten en classici de vertalers er niet van overtuigen om het traditionele 'en het geschiedde' er in enige

daarmee missen we de punten in het verhaal waar Lukas nou juist de nadruk op wil leggen.

Het gaat om een Grieks werkwoord: *ginomai*. Dat is lastig te vertalen. De grondbetekenis is 'ontstaan'. Iets of iemand 'wordt', 'gewordt', 'geschiedt'.⁷ Dat is een manier van zeggen die wij niet meer zo kennen, maar Lukas en Johannes gebruiken het werkwoord frequent. Dat doen ze niet uit gewoonte, maar ze willen er iets mee benadrukken.

Bij Lukas geeft het een soort indeling van het verhaal aan. Daarom hebben we die losse verzen gelezen met dat steeds herhaalde *en het geschiedt*... Lukas wil vertellen wat er ogenschijnlijk is gebeurd, maar vooral wat daar ten diepste achter zat. Lukas heeft het eigenlijk over twee soorten geschiedenis, twee verschillende manieren waarop er iets gebeurt.

Eerst geschiedt de keizer en zijn volkstelling. Dat is het overbekende verhaal van de machtigen. Hij telt zijn belastingbetalers en zijn dienstplichtigen. Want geld en militaire macht houden de keizer in het zadel. Dat is het verhaal dat we altijd en overal als eerste zien en dat zo vanzelfsprekend lijkt. Het verhaal van wereldmachten: de Trumpen, Poetins en Xi Jinpingen. En al die kleinere heersers die ook graag hun grootheid opblazen (al dan niet met geblondeerde haren). Lukas vertelt zeker een politiek verhaal.

Maar dan geschiedt dat wat er werkelijk toe doet. Dat wat die machtigen niet direct hun macht afneemt, maar toch tegelijk de grond onder hun voeten weggraaft. Er geschiedt... een geboorte. Niet de geboorte van de volgende machthebber, maar van een kind dat nog geen naam heeft. Die geschiedenis speelt zich af buiten de machtscentra, ergens achteraf op het platteland, achter het gastenhuis in een stal, maar dat is Gods ware geschiedenis.

Wat geschiedt er dan? Zingende engelen: *Vrede op aarde voor mensen van goede wil*. Die vrede komt niet met de macht van het Romeinse leger, niet met de tanks, drones of raketten van vandaag. De herders horen engelen zingen en wat ze horen dat willen ze zien. Ze geloven hun oren dus zeer zeker. Pas na het horen komt het zien. En ze zien niet meer dan enkel dat kind in die voerbak voor hun schapen.

Lukas wil ons *niet* vertellen dat dat kind machtiger is dan alle heersers van de wereld. Dat heeft de kerk er wel van gemaakt: Christus als opperheerser. Maar dat is hij nu juist niet, want dat is het soort macht dat mensen kleineert, misbruikt, tot slaven maakt en de aarde plundert. Lukas zet twee soorten geschiedenis naast elkaar. Die van de machthebbers die graag denken dat zijzelf de geschiedenis maken. En die van een pasgeboren kind dat de mensen ware bevrijding brengt.

Lukas wil vertellen dat de wereld ten diepste ontstaat uit een totaal ander soort macht: het menselijk leven zoals God dat wil. Lukas wil ons vooral zeggen dat we niet geïntimideerd moeten zijn door de schijnbare overmacht van de heersers. Dat vereist geloof en daarover gaat heel het vervolg van zijn evangelieverhaal.

vorm in te houden. Dat was volgens hen 'taaleigen' – zoals men toen Grieks sprak, maar in modern Nederlands zeg je dan iets anders – terwijl wij het juist 'teksteigen' noemden – iets dat specifiek is voor deze tekst en dus in een vertaling zichtbaar moet blijven. Ik vind dat nog steeds.

⁷ Het Latijnse equivalent is *gigno* = 1. 'verwekken', 'baren'; 2. 'voortbrengen', 'ontstaan'; 3. 'veroorzaken', 'teweegbrengen'. Verwant is het Griekse werkwoord *gennaō* = 'verwekken', 'geboren worden', dat we bv. vinden in de geslachtslijsten in Genesis.

Lukas vertelt geen mooie droom die boven de werkelijkheid zweeft. Want, zegt hij, *het geschiedt*. Niet als de volgende innovatie, niet als de implementatie van een goddelijk plan, niet als het doorbreken van een hemelse almacht,

niet als een storm of een vloed...

*Maar als een glimp van de zon,
een groene twijg in de winter...⁸*

De geschiedenis van God ontvouwt zich in de ware menselijkheid, het wonder van het leven, het beeld van God in ieder mens. Want zo hoog verheven als de Schepper is, zo nabij komt God in ieder mensenkind, omdat Gods Geest alles doordringt.

Ook Matteüs heeft het over aardse macht en de overmacht van Gods liefde. Hij doet dat met die drie wijzen en koning Herodes die een heel dorp van kinderen berooft. Een ander verhaal, maar eenzelfde boodschap.

-

Johannes vertelt geen geboorteverhaal. Maar net als Lukas gaat het bij hem om de geschiedenis, om dat wat er gebeurt, *geschiedt*, in en met de wereld en de mensen. En net als Lukas ziet hij daarin vooral een *andere* geschiedenis. Het gaat Johannes er niet zozeer om hoe alles al is, maar juist om dat wat het worden kan en moet. Dus lezen we bij Johannes ook steeds weer dat Griekse werkwoord *ginomai*, dat we nu het beste kunnen vertalen als 'geworden'.

Het Evangelie naar Johannes is tegelijk strikt politiek èn apolitek. Het verzet zich van begin tot eind tegen de macht van Rome, de staatsmacht die alles beslist en besluit langs de lijnen van geld en geweld.⁹ Alles daarvan is volstrekt in strijd met het rijk van de messias. Alleen bij Johannes zegt Jezus tegen Pilatus: *Mijn koningschap is niet uit deze wereld*.¹⁰ Juist bij Johannes heet Jezus nergens 'zoon van David'. Want ook wie gewapend in opstand komen tegen Rome spelen het spel mee van macht en geweld. Johannes is faliekant tegen de Romeinse staatsmacht, maar hij ziet ook geen enkel heil in politieke strijd daartegen.

Wat dan wel? Alles begint bij het Woord van God, dat het licht voor de wereld is en leven brengt. Bij Johannes lezen we geen geboorteverhaal. Dat is te menselijk voor hem. Maar tegelijk gaat het juist om de ware menselijkheid die moet ontstaan, 'geworden', 'geboren worden'. Johannes de Doper getuigt van dat Woord, Licht en Leven. Jezus is dat Woord in vlees en bloed. En precies dat maakt hem tot beeld van God, tot de ware mens zoals die is bedoeld.

-

⁸ Huub Oosterhuis, *Lied 321*: 1, 2.

⁹ Zie het commentaar van Egbert Rooze & Paul de Witte, [De Messias en de macht van Rome](#). Commentaar op het Evangelie naar Johannes (Vught: Skandalon, 2016), m.n. pag. 32-47. Zie ook Ton Veerkamp, [Deze wereld anders](#). Politieke geschiedenis van het Grote Verhaal (Vught: Skandalon, 2014), m.n. pag. 373-379.

¹⁰ [Johannes 18,36](#). Het woord *koninkrijk (van God)*, dat bij Markus, Matteüs en Lukas veelvuldig voorkomt, gebruikt Johannes bijna nergens, alleen in hoofdstuk 3 en hoofdstuk 18 – en in dat laatste juist om te zeggen dat het *niet uit deze wereld* is.

Dat is toch de boodschap van Kerst voor ons: God openbaart zich in een kind in een kribbe, maar dat kunnen we alleen verstaan vanuit dat Woord van God. We moeten voortdurend proberen de twee soorten geschiedenis uit elkaar te houden. We moeten steeds beter leren te geloven in Gods nieuwe hemel en nieuwe aarde, waarvan Kerst een eerste lichtpunt is. Niet om uit te zien naar iets voor na dit aardse leven, maar juist om de voltooiing van dat leven hier op aarde.

Het licht op ons pad moeten we zoeken bij dat Woord. Dat Licht is onze leidraad in het leven. Door daar heel goed naar te luisteren leren wij te zien wat er achter de macht van de heersers zit. Leren we verder te kijken dan de schijnbare vanzelfsprekendheden van de economie. Leren we onderscheid te maken tussen slechts mensenwerk en ware menselijkheid. Leren we ook te zien waar ons levenspad heen moet leiden.

Want in de taal van de bijbel is *woord* synoniem met *daad*. Wat je zegt, dat doe je, en wat je doet spreekt voor zichzelf. Zulke woorden en daden ontmaskeren de leugens, het bedrog en het genadeloze geweld van de heersende machten op aarde. Zulke woorden en daden onthullen tegelijk de waarheid en genade, de liefde en trouw van waaruit het leven opbloeit.

Dat is mogelijk voor wie gelooft. En bij Johannes is juist geloven een kernwoord.¹¹ Mensen kunnen leren om uit vertrouwen en solidariteit te leven in plaats van uit achterdocht, angst en strijd. Dat gaat met vallen en opstaan en het is een levenslange leerweg. Maar het kan.

Gebeurt dat echt een keer: dat het leven opbloeit zoals God het wil? Dat koninkrijk van God, komt daar nog wat van? De boodschap van Kerst is dat één lichtpuntje, één kaars in het donker, al voldoende moet zijn om ermee te beginnen dit werkelijk te geloven. En wie dat gelooft, leeft daarnaar.

Waarschijnlijk hebben we dat lichtpunt dit jaar wel extra nodig. Het leek dit jaar wel of de kerstverlichting nog vroeger uit de berging kwam dan anders. Want er zijn oorlogen en geruchten van oorlogen. Er zijn natuurrampen en menselijke drama's te over. Boven zijn golfterrein meent Trump zelfs 'tekenen aan de hemel' te zien. En onze voormalige premier vertelt ons dat we noodpakketten moeten klaarleggen en voorbereid moeten zijn op oorlog. We kunnen wel wat licht gebruiken. Maar het Evangelie zegt: dat Licht schijnt alle eeuwen door al in de duisternis en die duisternis heeft het niet kunnen doven.

Jesaja heeft het al gezien:

*De ENE ontbloot zijn heilige arm
voor de ogen van alle volken;
zien zullen alle einden der aarde
de redding van onze God!*

Dat licht van Kerst *is* er gewoon. Daarom: een zalige Kerst!

Amen.

¹¹ Bij Markus, Matteüs en Lukas lezen we het elk een keer of 10, bij Johannes liefst 95x. Hetzelfde geldt voor woorden als waarheid (55x), (eeuwig) leven (37x) of wereld/kosmos (76x).

Muziek : 'God Rest Ye Merry, Gentlemen'

Zingen : 'In den beginne was het Woord' (*Lied* 488)

DE DIENST AAN DE ANDER

Collecte

Gebeden

Onze Vader

EINDE VAN DE DIENST

Slotlied : 'Hoor de eng'len zingen d'eer' (*Lied* 481: 1, 2)

Zegen